

КНИГА VERSUS ІНТЕРНЕТ

*Постійним синонімом до поняття **культура** впродовж століть залишалася **книга**. Маємо додати необхідне уточнення – книга друкована. Адже сьогодні вже підготувало міцний плацдарм для тріумфального вторгнення у наше життя електронної книги.*

Які перспективи інституційної основи, що завжди підтримувала функціонування паперової книги? Яких змін зазнають видавництва, книгарні, бібліотеки, інститут авторства? Чи стане анахронізмом традиційна практика читання? Як усі ці трансформації загалом позначатся на книжній культурі нового інформаційного суспільства?

Риторичне, на перший погляд, питання про те, чи будуть люди читати книги у XXI ст. і якщо так, то як саме, насправді пов'язане з глобальною проблемою взаємовідносин у системі культура–техніка. Електронні засоби комунікації (ЗК) – це вияв не лише технічної революції, а й свідчення глибинних катаклізмів людської свідомості. За теорією сенсорного балансу, історія нашої цивілізації є зміною провідних ЗК, а відтак – одного типу сприйняття, яке отримує переваги у розвитку над іншими. Взагалі засоби комунікації – це своєрідні усталені порядки досвідних сприйнятів індивідів, сукупність зрізів діяльності: міжособистісних, міжкласових і міждержавних відносин у їхніх взаємозв'язках з технологічним оточенням [1]. Так, у прадавні дописемні часи існувала відчуттєва рівновага, оскільки всі типи сприйняття були однаково важливими, що забезпечувало специфічне відчуття племінної єдності. Проте з появою ЗК баланс, властивий первісним суспільствам, порушився. Його фактично не існувало до

винайдення телебачення, що повернуло людству втрачену колись цілісність, а минуле століття характеризувалося поступовим відродженням сенсоріуму – системності і гармонії відчуттів.

Окрім цього, існує безпосередня залежність між провідним ЗК і тією моделлю розвитку, яку він накладає на людську психіку. Відтак зміна засобів масової комунікації, безумовно, зумовлює істотні трансформації у структурі суспільства, а комунікативна модель визначає не тільки його сенсорну, а й соціальну організацію. Адже ЗК – це технологічні продовження центральної нервової системи, вони визначають закони розвитку нашого сприйняття. Засоби комунікації спричинюють зміни фізіологічного характеру, впливаючи на взаємодію півкуль і ділянок головного мозку. Півкулі виконують функції керування не тільки нервовим процесом, а й типами мислення. Так, ліва півкуля відповідає за логічні мисленнєві побудови, аналітичне мислення, права – за синтетичне мислення та емоційно-інтуїтивні процеси. Коли

письмовий знак утвердився як основний ЗК, це активізувало суспільне життя і зумовило розвиток лівої півкулі. Наслідком ери алфавіту і панування візуальності стали деколективізм, індивідуалізм і загальна роз'єднаність людей. Символом нової електронної доби є аудіовізуальна апаратура, завдяки якій наша свідомість виявляється приєднаною до замкненої глобальної системи відеокommунікацій. Неважко простежити, що еволюція принципів сприйняття індивіда відбувалася паралельно з культурними і суспільними змінами: усне спілкування було притаманне племінним суспільствам; поява алфавіту збіглася у часі з формуванням складних культурних структур; електронні комунікації відкрили шлях до ренесансу колишньої племінної єдності, тільки вже на планетарному рівні. Сучасне покоління переживає переломний момент відмови від світогляду епохи Гутенберга й очікування на добу тотального уніформізму, коли всі ми насправді будемо мешканцями одного великого селища з назвою «Земля».

ІНТЕРНЕТ — ВЕЛИКИЙ І ЖАХЛИВИЙ

Чи не найважливішу роль у тому, що буття книги опинилося під питанням, відіграв Інтернет. Його вплив на культуру сучасності настільки ж масштабний, наскільки і малодосліджений, особливо на теренах пострадянських країн, де Всесвітня Мережа ще тільки завойовує своїх шанувальників. Нас же цікавить, передовсім, Інтернет як певне середовище існування текстів та, власне, його специфіка як гіпертексту.

Глобальна інформаційна мережа Інтернет з'явилася на початку 90-х років ХХ ст. із розробкою технології World Wide Web (Повсюдно Простягнуте Павутиння). Хоча саме поняття гіпертексту вперше вжив ще у 1965 р. програміст і філософ Т. Нельсон у зв'язку зі своїм проектом електронної бібліотеки, тексти якої мали бути розкидані

по всьому світу й об'єднані за допомогою посилань. Він розумів гіпертекст як документ, створений із фрагментів текстів таким чином, щоб їх можна було читати не у певному порядку, а різними шляхами, залежно від зацікавлень читача, котрий прокладає маршрут по документу за допомогою гіперпосилань (лінків) — вказівок на інші фрагменти тексту, прив'язані до документа в цілому чи його конкретного місця. Проте цей винахід Т. Нельсона не був чимось новим для книжної культури, в якій уже кілька століть існували різноманітні довідкові видання, побудовані саме за таким принципом. Пригадаємо структуру будь-якої енциклопедії: немає сенсу читати її від початку до кінця, треба тільки віднайти серед упорядкованих за алфавітом статей потрібну нам інформацію.

Отже, гіпертекст — це подання інформації як пов'язаної мережі гнізд, де читачі вільні торувати шлях нелінійним способом. Він передбачає:

- ♦ дисперсність структури тексту (тобто інформація подана у вигляді фрагментів-гнізд, увійти до цієї структури можна з будь-якої ланки);
- ♦ нелінійність (користувач обирає власний спосіб і порядок читання, творячи власний текст);
- ♦ різноманітність і мультимедійність (залучення всіх засобів впливу на читача — від суто літературних і видавничих до надскладних композиційних) [2].

Система гіпертекстуальних посилань (це, фактично, матеріалізовані коннотації або алюзії у звичайному тексті) організує інформаційний потік Інтернету, який подібний до витонченого лабіринту. Мандрувати гіпертекстом — від одного лінку до іншого — можна безкінечно. У просторі Інтернету немає часу, він позбавлений будь-якої ієрархії і являє собою архів усього людського знання, вміщеного в

екран монітора. Кількість зібраних там істин така велика, що вони втрачають свою авторитетність, стаючи лише особистими думками, тоді як будь-яке приватне судження починає претендувати на абсолютну істинність. Гіпертекст Інтернету позбавлений визначеності, він строкатий і нескінченний, а власне поняття гіпертексту наближається до того, щоб означати одразу все.

Чому ми говоримо про радикальні зміни в людській свідомості, спричинені появою електронних гіпертекстів? Гутенберг, винайшовши друкарський верстат, запропонував книгу як стандартний формат для упаковки, подання і зберігання інформації, тобто він створив певний стандарт для способу її поширення. Відтоді серед європейців переважає лінійний спосіб мислення, адже вони навчалися і виховувалися на основі книг, які задумані так, щоб їх читати послідовно. Сама структура книги (рубрикація на глави, розділи, посторінкова нумерація) фіксує її головну особливість — лінійність. Під впливом нових інформаційних технологій виникла криза лінійного мислення, одним із проявів якої є заміна лінійного, друкованого тексту на гіпертекст, що можна розглядати як засіб подолання лінійного мислення. Електронна писемність відображає фрагментацію сучасної особистості і, у свою чергу, сама відбивається в розбитому на фрагменти «Я». Таким чином, «вітражна» культура нашої доби та конкретний індивід з його фрагментованою, хаотичною свідомістю впізнають себе у дзеркалі Інтернету.

ІНТЕРНЕТ ДЛЯ ЛІТЕРАТУРИ ТА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ІНТЕРНЕТУ

Існують принаймні два фактори, які визначили тотальний вплив Світової Мережі на сучасну літературу. По-перше, це кінець монополії друкарського верстата, адже зникла необхідність у цьому посереднику між виробником і споживачем

текстів та ідей. Діяльність читача більше не пов'язана з книговидавничим бізнесом і виробленими суспільством механізмами його регулювання. Отже, про емансипацію світу ідей від соціальної машини можна говорити як про майже доконаний факт. Якщо в епоху Модерну винахід Гутенберга був справжнім символом доби, то нині друкарський верстат зведений до рівня звичайного технічного засобу. По-друге, це смерть відстані. Інтернет подарував нам стан перманентної конференції, конгресу, селекторної наради, коли все відбувається тут і тепер, щезає не лише простір, а й час. Тексти потрапляють у Мережу в момент свого народження, дискусії з їх приводу вкладаються у дні, що не може не сприяти зростаючій інтенсивності інтелектуального життя.

Навіть із суто технічних причин Інтернет — дуже зручне середовище для творення і розповсюдження текстів. Мережева публікація має низку відмінностей від друкованої, яку неможливо відокремити від промоції та реклами. Для поширення тексту в Інтернеті не потрібні гроші, влада, зв'язки у певних колах, кон'юнктурність. Це перебудовує весь ланцюжок комерційних відносин, які стоять за літературою, опосередковано впливаючи на форму і зміст текстів. Таким чином, Мережа надає реальну можливість вільно публікуватися і не залежати від різноманітних нелітературних аспектів матеріального світу. При цьому автор навіть може зберігати повну анонімність, не оприлюднюючи свої статі, вік, національність, що допомагає розкрити ті сторони свого обдарування, які в реальному житті почасти пригнічені соціальними ролями. Більше того, враховуючи безмежні можливості містифікацій в Інтернеті й множення «віртуальних особистостей», автор перетворюється на особливий жанр літературної творчості. Хоча слід зазначити, що ця віртуалізація авторства — не стільки

унікальна особливість Інтернету, скільки загальне явище Постмодернізму, коли феномен «людської особистості» в її класичних обрисах опиняється під питанням. З другого боку, за умов такої анонімності читач тепер має змогу вільно оцінювати чистий текст, незалежно від імені автора та його позалітературних атрибутів.

Певний сектор Мережі узяв на себе функції літературного салону, де автори «вивішують» свої творіння, виступають із маніфестами, відгукуються на злободенні проблеми, а читачі отримують можливість бути в курсі останніх новин літературного життя, залишати свої коментарі з приводу тих чи інших творів на форумах і навіть самим спробувати себе в ролі письменників. Уже сьогодні значну популярність у web-просторі здобули літературні конкурси, мережеві журнали та видання, які існують лише в електронному вигляді, а також on-line версії товстих літературних часописів. Скажімо, в Росії це кілька десятків Інтернет-проектів, зокрема, віртуальний клуб поезії СТИХИ.RU, мережевий журнал «Сетевая Словесность», літературний клуб «Коробка сюрпризов», проєкт «Журнальний Зал», що об'єднує понад 30 on-line версій популярних друкованих товстих часописів («Иностранная литература», «Новый мир», «Новое литературное обозрение», «Вопросы литературы»). В українській Мережі ситуація не надто обнадійлива, літературна ніша не заповнена, винятки — хіба що інформаційний портал «Точка літературного кипіння», сайти Гоголівська Академія та Лабіринт українського самвидаву. Проте рано чи пізно Інтернет запанує і на цьому терені, а штучна межа між мережевою і друкованою літературою зітреться. Всесвітнє Павутиння — не тільки простір, куди поступово переміщується центр літературного життя, це ще й місце, де воно може отримати справжню єдність, усупереч географічній відстані і державним кордонам.

Найболючішою проблемою культурного сьогодення є навіть не зниження загальної читацької культури, а втрата читача, незнання письменниками своєї, говорячи мовою маркетингу, цільової аудиторії. Тепер лише Інтернет, хоч це і парадоксально, дає можливість авторові зустрітися зі своїм читачем віч-на-віч. Письменник, публікуючи твори в Мережі, отримує негайні, численні, різноманітні, відверті та незаангажовані коментарі. Однією з визначальних функцій літератури є комунікативна, за допомогою якої люди діляться своїми враженнями та думками у формі ненав'язливого спілкування. Саме таку функцію актуалізує сьгодні мережевий «зворотний зв'язок». Окрім цього, Інтернет відкриває шлях для текстів, які апріорі не були призначені для тиражування багатотисячними накладками і звернені до конкретного, дуже вузького кола читачів. Сьогодні Всесвітня Мережа є ідеальним середовищем для культурної диференсації та кристалізації автономних культурних груп. Вона надає комфортні умови для розквіту раніше маргінальних типів літературної творчості. Та й взагалі саме Інтернет з його радикальною демократизацією стає трибуною буквально для всіх. Кожен може висловитися і заявити про себе, а от чи почують твій голос з-поміж мільйонів інших — це вже зовсім інше питання.

Поява нових технологій нерозривно пов'язана з виникненням нових форм тексту. Так, в Інтернет-просторі народилася кібература, або гіперлітература (рос. сетература), тобто твори, які призначені для читання виключно у Мережі й неможливі поза нею, тому що побудовані за гіпертекстовим принципом. Це передовсім такі жанри, як роман-картинка, рамкова поезія, гестбуки (гостьові книги), блоги (щоденники), «беззв'язний роман» та ін.

Дедалі частіше тексти з Мережі видаються у друкованому форматі, потрапляючи

до рук читачів у вигляді традиційної книги. Це стосується і новаторських електронно-форматних творів (скажімо, українські «Письма брата» — електронне листування сучасного люмпен-героя або «Всі наші. Кулуарні історії з коментарями» — перше видання блогів), і просто творів, які спочатку були оприлюднені через Інтернет на спеціалізованих сайтах («Вісім. Жіноча мережева проза», «Digital романтизм», «Антологія українського самвидаву»). Звичайно поки подібних видавничих проектів одиниці, та й друкуються вони у невеликій кількості примірників. Адже масовий читач не готовий до подібного роду літератури, а тому вона може бути не надто збитковою, але й навряд чи особливо прибутковою. Проте і цей факт має свої плюси: оскільки накладі такі маленькі, то і «погоріти» на них неможливо, зате є поле для експериментів, можна друкувати те, що до вподоби вузькому читацькому колу.

Таким чином, вплив Світового Павутиння на літературні процеси набагато масштабніший, аніж можна було уявити. Сьогодні «гурмани від літератури» вже презирливо посміхаються від одного лише словосполучення «лінійне письмо» з його логічно-послідовним розгортанням сюжету. Вони вважають, що твори майбутнього — це виключно твори нелінійні, тобто гіпертексти. Предтечами сучасної гіперлітератури називають Джеймса Джойса, Лоренса Стерна, Італо Кальвіно, Реймона Кено, адже в принципі їх можна починати читати з будь-якого місця. І, звичайно, не можна не згадати про «електронного письменника, романіста комп'ютерної доби, автора першої книги XXI століття» серба Милорада Павича. Його культовий «Хозарський словник», виданий накладом понад 1 млн примірників, є повноцінним гіпертекстовим твором, а сам автор визначив його жанр як роман-лексикон (інші твори М. Павича теж новаторські за

композицією — «Дамаскин» і «Скляний равлик» — оповідання для комп'ютера і циркуля, «Пейзаж, намальований чаєм» — роман-кросворд, «Внутрішня сторона вітру» — роман-клепсидра, «Зоряна мантия» — роман-астрологічний довідник, «Остання любов» — роман-довідник для гадання за картами таро). Цікаво, що задум «Хозарського словника» виник у письменника задовго до появи Інтернету, проте свою справжню форму він знайшов саме в комп'ютері. Твори М. Павича ще й підкреслено інтерактивні, тобто вони написані так, що дають можливість реципієнтові не лише сприймати текст у готовому, незмінному вигляді, а й впливати на нього, стаючи майже співавтором. Сам письменник каже: «Я завжди хотів перетворити літературу, незворотне мистецтво, на зворотне. Тому мої книги не мають ані початку, ані кінця в класичному розумінні цього слова» [3].

Виявляється, що Всесвітнє Павутиння для літератури — це не тільки нове середовище існування, воно є природнішим місцем знаходження тексту, ніж друкована книга, яка намертво пов'язана з традиційною системою книговидання. Хоч як це дивно, але чимало фактів свідчать про те, що Інтернет сьогодні актуалізує стародавню практику розповсюдження манускриптів, отже, він не стільки пропонує щось радикально нове, скільки реанімує добре забуте старе.

НОВОФОРМАТНА КНИГА

▲ осить тривалий час книга була чи не єдиним джерелом знань. Нині, з появою електронних видань, можна передбачити, що така її монополія невдовзі буде зруйнована. Хочемо ми цього чи ні, але тотальний цифровий переворот уже неминучий, і всі форми інформації зазнають фундаментальної зміни.

В Україні електронна книга ще не стала предметом повсякденного вжитку, та й по-

питу на такий товар не спостерігається. Натомість у світі вона давно є повноцінною альтернативою паперовому виданню. Наприклад, за даними американської асоціації видавців, на січень 2003 р. було реалізовано електронних книг на 3,3 млн дол., тоді як роком раніше ця сума становила близько 211 тис. дол. Таким чином, лише за 2002 р. обсяги їх збуту зросли на 1447,4%. У Японії торговці електронними версіями книжкових видань за той самий рік отримали понад 8,5 млн дол., повідомляє місцева аналітична компанія Impress Corp [4]. Проте слід зазначити, що ціни на обидва формати приблизно однакові. Так, бестселер Д. Брауна «Код да Вінчі» на сайті Amazon.com (одного з найбільших онлайн-торгівців літературою) можна було придбати за 14,97 дол. — у паперовому вигляді і за 14,95 — в електронному, що не йде на користь продажу останнього. Отже, порівняно висока ціна на новий формат книг залишається поки що істотною перепоною на шляху до масового споживання цифрових видань. Разом з тим варто відзначити, що з популяризацією компактних електронних пристроїв, призначених для читання електронних книг, а також персональних комп'ютерів і мобільних телефонів, які можуть виконувати функції рідера, показники темпів розвитку цього ринку будуть тільки поліпшуватися. Найпрогресивніші книговидавництва не витрачають часу на дискусії з приводу того, які формати книг кращі, а просто дають можливість споживачам обирати самим. Скажімо, всі відомі сьогодні способи читання прагне об'єднати експериментальний видавничий проект «Караван» (США), організатори якого видають одну і ту саму книгу у твердій палітурці, кишеньковому форматі, за приватним замовленням (print on demand), у цифровому й аудіо варіантах.

Електронне видання має кілька беззаперечних переваг перед традиційною книгою.

По-перше, це дешевизна. Хоча Інтернет дешевий для заможних суспільств, але дорогий для бідних, проте слід визнати, що головні затрати тут лягають не на конкретного споживача, а на суспільство. По-друге, це доступність електронної книги, що випливає зі специфіки поширення інформації Мережею та швидкості електромагнітних хвиль. Інтернет відмінив поняття географії у тому сенсі, що тепер необов'язково їхати, скажімо, до Німеччини, щоб відшукати видану там книгу. Якщо вона у цифровому вигляді розміщена у Мережі, вам навіть не потрібно вставати з-за столу, щоб її «купити». І, по-третє, інколи електронна книга зручніша за паперову. Передовсім, ідеться про словниково-довідникові видання: як ми вже зазначали, сама їх гіпертекстуальна природа робить такі книги ніби створеними для читання з комп'ютера. З іншого боку, існує чимало аргументів на користь паперових видань. Зокрема, та ж зручність, бо ж читати товстий роман з монітора — заняття втомливе, хоча б з огляду на шкоду для очей. Книга надає більше гарантій володареві авторських прав щодо їх захищеності. Адже саме проблема мережевого копірайту чи не найбільш обговорювана. Вважається, що Інтернет — це справжній рай для плагіаторів, хоча тут потрібно розрізняти два аспекти. Перший — це власне право на ім'я, тобто авторське право, з яким у Мережі все не так уже й погано. Другий — це отримання грошей за своє авторське право, і тут справді авторові сподіватися майже немає на що. Іншими словами, якщо ви розмістили свій опус в Інтернеті, підписали його і зазначили, що у разі передруку слід обов'язково вказувати джерело, то, зрештою, так і станеться, і ваше творіння може з'явитися на інших сайтах з вашим підписом, проте жодної фінансової винагороди за це ви не отримаєте.

Дедалі більшої популярності набувають і мережеві бібліотеки, які платно або безоп-

латно надають читачеві можливість «скачувати» потрібні йому книги. А нещодавно корпорація Google оголосила своєю метою сканування фондів п'яти найбільших бібліотек Америки, що є першою ластівкою у створенні універсальної глобальної бібліотеки, яка б акумулювала всі знання людства в електронному форматі. Вона зробила б рівнодоступними для читача всі видання у світі — від дешевих романів до езотеричних трактатів. Така заміна масового ринку задоволенням точкового попиту призведе до розпадання монолітної культури, яке спостерігаємо вже сьогодні. Процес загалом корисний, адже він забезпечує митцю прихисток від диктату смаків натовпу. Схожа ситуація і з цифровим друком: усунувши проблему накладів, здешевивши виробництво, нівелювавши відстань між автором і читачем, мережева бібліотека відкриває нову сторінку в історії видавничої справи.

Але при детальнішому аналізі сайтів, на яких розміщені літературні твори, не можна не помітити істотної проблеми: великий відсоток недостовірних електронних текстів. І справа навіть не в їхній ненадійності з філологічного погляду, а передовсім в елементарній невідповідності електронної копії друкованому джерелу. Більшість мережевих текстів не ідентифіковано: вони не мають описів чи найменших відомостей про джерело електронної публікації. Якщо ж описи все-таки є, вони часто викликають подив (наприклад, «Текст печатается по изданию: *Михаил Булгаков. Избранная проза.* — М.: ИХЛ, 1966, с исправлениями по рукописи») [5]. Користувач має всі підстави вирішити, що творці ресурсу працювали з рукописами, хоча зрозуміло, що булгаковські першоджерела використовували не вони, а редактори друкованого видання. Тексти переповнені орфографічними помилками, які можуть просто спотворити зміст, і за це ніхто не відповідає. Іноді трапляється, що твори деформуються: в

електронних версіях видаляють окремі розділи або рядки, руйнують віршовані строфи, у драматичних творах імена героїв й авторські ремарки неможливо відрізнити від реплік. Така ситуація цілком зрозуміла, адже електронні бібліотеки створюються і наповнюються стихійно, завдяки діяльності ентузіастів, котрі фізично не в змозі переглянути всі відскановані тексти, які надсилають їм для публікацій. Щоб стан справ у галузі мережевих бібліотек змінився на краще, слід виробити єдиний комплекс вимог, з-поміж яких:

- ✦ системність комплектування, яка виключає свавілля і стихійність у відборі інформації;
- ✦ повнота поданої інформації;
- ✦ її авторитетність і відповідність чинним академічним вимогам;
- ✦ структурованість інформаційної бази;
- ✦ ідентифікованість інформаційних об'єктів (наявність стандартних бібліографічних описів);
- ✦ точність відтвореної інформації (адекватне відображення структури друкованого видання, правопис і пунктуація джерела, розміщення тексту на сторінці, шрифтове оформлення і т.д.) [5].

Принципово важливою проблемою, якій поки що приділено не надто багато уваги, є збереження підготовленої і представленої для використання інформації. Йдеться про способи і засоби забезпечення доступності і використання інформаційних ресурсів у тому вигляді, в якому вони були створені, через проміжки часу, співмірні з тривалістю людського життя. Відомо, що папір зберігає зафіксовану на ньому інформацію до 200, а в спеціальних умовах — до 500 і більше років. При цьому основною проблемою стає розуміння і правильна інтерпретація інформації, яка ускладнюється у зв'язку зі зміною природних мов і соціокультурного контексту. Натомість електронна інформація

не доступна безпосередньому сприйняттю людиною і потребує наявності об'єктив-посередників — технічних і програмних засобів. Останні, у свою чергу, інтенсивно змінюються. За різними оцінками, якісна зміна програмно-технічних засобів відбувається кожні п'ять років. Але нові засоби вже не забезпечують адекватного відтворення і використання інформації, що зберігається. Враховуючи високу вартість і працездатність створення і тривалого зберігання електронної інформації, актуальною стає проблема відбору мережевих ресурсів. З одного боку, об'єктивно неможливо оцифрувати всю необхідну інформацію, а з другого — великі масиви інформації, вже представлені в електронному вигляді, безслідно зникають (за даними ЮНЕСКО, середня тривалість існування web-сторінки коливається від 44 днів до двох років). Нарешті, виникають труднощі, пов'язані з тим, що форма подання і збереження інформації впливає на зміст документа. Достатньо нагадати про вплив на структуру і зміст документа гіпертекстових зв'язків й активної інкорпорації у них невербальної інформації. Очевидно, що тривале зберігання електронної інформації висуне певні вимоги до форми самих документів: які їхні елементи необхідно зберігати, а які — ні. І тут знадобиться об'єднання зусиль фахівців у галузі обчислювальної техніки і гуманітарних наук.

Слід зазначити, що розробка електронних бібліотек не тотожна автоматизації бібліотек традиційних. Так само електронно-видавнича діяльність (electronic publishing) спрямована не на автоматизацію редакційно-видавничих і поліграфічних процесів, а на створення та розповсюдження електронної інформації. Разом з тим нові напрями діяльності не виникають на порожньому місці: вони найтісніше пов'язані з уже існуючими і мають ураховувати досвід їх розвитку і здобути результати.

Дискусія з приводу майбутньої долі книги триває. Проте чимало митців уже встигли висловити свої думки як «за», так і «проти» технічної революції, що спричинює переформатування книжної культури. Хтось пристає на позицію письменника-постмодерніста Умберта Еко, котрий закликає не протиставляти візуальну і писемну комунікації, а вдосконалювати їх. Він пророкує поділ людей на тих, хто дивиться телебачення, і тих, хто отримує інформацію з Інтернету — як з прогресивнішого джерела, яке залишає за особистістю право вибору і дарує більше свободи. При цьому книга, на думку митця, залишиться субстанцією недоторканою — на всі випадки, коли потрібне буде читання неквапливе, вдумливе, тобто не просто отримання інформації, а розмірковування над нею. Є і чимало тих, хто, як і американський класик Джон Апдайк, переконані: «Книги — найкращі меблі. Оточуючи нас, вони дарують нам спокій і затишок. Адже читання — це чуттєве задоволення, пов'язане з дотиком не менше, ніж з інтелектом. До того ж, книга — втілена пам'ять про прожиті життя: особиста бібліотека — персональний меморіал. Тому жоден комп'ютер не зможе замінити реальний, предметний бік книжної культури» [6].

Отже, протистояння книги та Інтернету багато в чому є одвічним конфліктом старого і нового, який неодмінно вирішується на користь нового. Проте це абсолютно не передбачає відмирання одних форм за рахунок інших, більш модерних. Так, з появою клавіатури письмо не відійшло у небуття, а можливість прослухати музику на CD не змусила людей відмовитися відвідувати концерти.

Звичайно, книга — то не просто форма передачі інформації, як би в цьому не переконували апологети нової комп'ютерної ери. Вона є підґрунтям людської культури,

тому і небезпідставне побоювання того, що без цього наріжного каменя уся споруда розсиплеться як картковий будиночок. То чи можна безболісно здійснити таку собі підміну цеглинок – Інтернет замість книги? Чи вистоїть будівля? І якщо так, то як зміниться наша культура від таких метаморфоз? Знову перед нами сакраментальна проблема боротьби і єдності змісту (суті) і форми (засобу)...

Таким чином, на глобальні питання, спричинені появою новітніх ЗК, зокрема Інтернет-технологій, дослідники ще тільки шукають відповіді. Тому фінал драматичного двобою «книга versus Інтернет» залишається відкритим.

1. www.countries.ru/library/era/bio.htm
2. *Визель М.* Поздние романы Итало Кальвино как образцы гипертекста // www.netslova.ru/viesel/viesel.htm
3. *Милорад Павич.* Начало и конец романа // www.gastko.org.yu/knjizevnost/pavic/ruski/endofnovel-rus.htm.
4. *Москалюк А.* Электронные книги: перспективы туманны // itc.ua/article.phtml?ID=14854&IDw=53&pid=21
5. *Вигурский К.В., Пильщиков И.А.* Информатика и филология (Проблемы и перспективы взаимодействия) // <http://www.elbib.ru/index.phtml?page=elbib/rus/journal/2003/part3/VP>
6. *Генис А.* Сетевые библиотеки могут открыть новую эпоху в издательском деле // smoking-room.ru/data/pnp/net_lib.html

Ганна БАНДАЛЬЄР
(«Вісник Національної академії наук України»)